

Asia: VN/16955/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle poliisilain 5 a luvun (siviilitiedustelu) muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

LAUSUNTO: Luonnos hallituksen esitykseksi poliisilain 5 a luvun muuttamisesta

1. Yleiset huomiot esityksestä ja sen tavoitteista

Esityksen tavoitteena on suojelupoliisin toimintamahdollisuuksien parantaminen muuttuneessa turvallisuusympäristössä ja kansallisen turvallisuuden varmistaminen. Tiedustelulainsäädännön ajantasaisuuden turvaaminen on perusteltu tavoite, mutta ehdotetut muutokset merkitsevät merkittävää puuttumista yksilön perusoikeuksiin, erityisesti kotirauhan suojaan ja yksityiselämän suojaan.

Seuraavassa arvioidaan esityksen suhdetta perustuslakiin, hallintolakiin ja yhdenvertaisuuslakiin sekä tunnistetaan mahdollisia oikeudellisia ongelmakohtia ja jännitteitä.

2. Perustuslailliset arviointikohdat

Suurin oikeudellinen haaste ja mahdollinen ristiriita liittyy perustuslain 10 §:ään (yksityiselämän ja kotirauhan suoja).

Riippuvuus perustuslain muuttamisesta (HE 50/2026 vp): Esityksessä mainitaan, että eduskunnan käsittelyssä on perustuslain 10 §:n muutos. Tavallisen lainsäädännön (poliisilaki) muuttaminen siten, että se sallii kajoamisen kotirauhan ydinalueelle, on ristiriidassa nykyisen perustuslain kanssa. Ehdotettu poliisilain muutos on siten täysin riippuvainen perustuslakimuutoksen hyväksymisestä.

Kotirauhan ydinalueen suoja: Vaikka perustuslakia muutettaisiin, perusoikeuksien rajoitusten on aina täytettävä suhteellisuusperiaate ja välttämättömyysvaatimus. Asunto on perinteisesti nauttinut korkeinta mahdollista suojaa. Teknisen kuuntelun ja laitteiden asentamisen salliminen vakituksessa asunnossa voi olla ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIT) 8 artiklan ja perustuslain hengessä suojatun yksityisyyden ydinalueen kanssa, jos keinot muodostuvat luonteeltaan liian urkkiviksi tai jatkuviksi.

Viimesijaisuusperiaatteen epäselvyys: Esityksessä ehdotetaan paikkatiedustelun ja teknisen kuuntelun edellytykseksi "viimesijaisuutta". Juridisesti on kuitenkin haastavaa määritellä aukottomasti, milloin kaikki muut keinot on todistustasi käytetty tuloksettomasti, mikä voi johtaa tulkinnanvaraisuuteen soveltamistilanteissa.

3. Hallinto-oikeudelliset arviointikohdat

Vaikka tiedustelutoiminta on erityislainsäädännön alaista, suojelupoliisin toiminnassa on noudatettava hallinnon yleisiä oikeusperiaatteita (Hallintolaki 6 §).

Suhteellisuusperiaate ja tarkoituksensidonnaisuus: Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Esitysluonnoksessa sallittava "laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai poisottaminen" pysyväisluonteisessa asunnossa antaa viranomaiselle laajat valtuudet (esimerkiksi murtautua asuntoon laitteen asentamiseksi). Tämän suhde hallintolain suhteellisuusperiaatteeseen on jännitteinen, sillä asuntomurto viranomaisen toimesta tiedonhankintatarkoituksessa on äärimmäinen keino.

Aktiivisen myötävaikutuksen vaatimus peitetoiminnassa: Esitys sallii peitetoiminnan asunnossa vain, jos sisäänkäynti tapahtuu "asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella" (esim. kutsu kylään). Tässä piilee mahdollinen sisäinen ristiriita hallintolain hyvän hallinnon vaatimusten ja luottamuksensuojan kanssa: jos viranomainen hankkii kutsun asuntoon petoksella tai valeasussa, voidaanko asunnon haltijan "myötävaikutusta" pitää juridisesti pätevänä vai perustuuko se viranomaisen suorittamaan harhaanjohtamiseen?

4. Yhdenvertaisuusnäkökulmat

Yhdenvertaisuuslain 8 § kieltää syrjinnän muun muassa alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella.

Kohdentumisriski kansallisuuden tai taustan perusteella: Koska kyseessä on siviili- ja sotilastiedustelu, joka kohdistuu "kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan", tiedustelutoimenpiteet saattavat käytännössä kohdistua korostuneesti tiettyihin vähemmistöryhmiä, ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin tai tiettyjen maiden kansalaisiin.

Välillisen syrjinnän eli yhdenvertaisuuslaki 13§ riski: Mikäli tiedustelumenetelmiä (kuten kotirauhan piiriin ulottuvaa teknistä seurantaa) käytetään painotetusti tiettyjen viiteryhmien kohdalla, herää kysymys siitä, täyttyykö yhdenvertaisuuslain vaatimus tasapuolisesta kohtelusta. Lainsäädännössä tulisi olla selkeät takeet sille, ettei toiminnan kohdentaminen johda käytännössä välilliseen syrjintään.

5. Yhteenvedo ja suositukset jatkovalmisteluun

Esitysluonnoksessa on tunnistettavissa seuraavat keskeiset oikeudelliset jännitteet ja mahdolliset ristiriidat:

Suhde perustuslakiin: Poliisilain muutos on ennenaikainen ennen kuin perustuslain 10 §:n muutos on lopullisesti hyväksytty ja sen täsmällinen muotoilu selvillä.

Käsitteellinen ristiriita asunnon suojassa: Esitys kieltää teknisen katselun asunnossa, mutta sallii laitteiden/ohjelmistojen asentamisen sinne. Modernit häiritsevät tai laitteet voivat kuitenkin käytännössä mahdollistaa myös kameran tai näytön kaappaamisen (eli teknisen katselun), mikä luo käytännön tasolla ristiriidan kiellon ja sallitun toiminnan välille.

Oikeusturvakeinojen riittävyys: Koska tiedustelu on salassa pidettävää toimintaa, yksilön on lähes mahdotonta tietää jälkikäteenkään kotirauhaansa puututun. Tämän vuoksi parlamentaarisen ja laillisuusvalvonnan (kuten tiedusteluvaltuutetun) roolin ja resurssien on oltava ehdottoman riittävät tasapainottamaan perusoikeusrajoituksia.

Jatkovalmistelussa esityksen sanamuotoja on syytä täsmentää erityisesti laitteiden asentamisen ja "aktiivisen myötävaikutuksen" määritelmien osalta, jotta soveltamiskäytäntö ei muodostu perustuslain tai hallinnon yleisten oikeusperiaatteiden vastaiseksi.

Anh Tran
YDHV lakitiimi